

بازگشت به قرآن

سیدعباس صالحی

اللهم اجعل لقلوبنا ذكاءً عند عجائبه التي لا تنقضی

امام صادق (ع)

نهضت اسلامی ایران، وامدار قرآن است. رهبران فکری جنبش، با تجمعات و دروس تفسیر قرآن، روح حیات را در باغستان خشکیده دمیدند و موج و خروش زندگی را در «بحرالمیت» برآوردند و نوای «بازگشت» را در قبیله «اهل قبله» سردادند.

قائد راحل نهضت، بانگ هشدار برمی آورد:

«شما ای فرزندان برومند اسلام ... تدریس قرآن در هر رشته‌ای از آن را محط نظر و مقصد اعلای خود قرار دهید. مبدا خدای ناخواسته در آخر عمر که ضف پیری بر شما هجوم کرد، از کرده‌ها پشیمان و تأسف بر ایام جوانی بخورید.»

امام، از تاخت و تاز اغیار بر ساحت «قرآن» در رنج بود. او امت اسلامی را نیازمند بسیجی فراگیر می دید تا غلظت حجاب غفلت را، درهم ریزند و خواب خفتگان آسوده خاطر را برهم زنند. او، به فرزندان خود هشدار می داد:

«ای حوزه‌های علمیه و دانشگاه‌های اهل تحقیق بپاخیزند و قرآن کریم را از شر جاهلان متنسک و عالمان مهتک که از سوی علم و عمد به سوی قرآن تاخته و می تازند، نجات دهید.»

بدین گونه نوای قرآن پژوهی در این مرز بوم، وزیدن گرفت و در شیوه‌ها و اشکال گوناگون، تعلق خاطر به قرآن نمایان گردید. این موج، ارجمند است و مقدس. بایستی قدر آن را شناخت، به استمرار آن دل بست و در تعمیق و تکمیل آن کوشید.

فعالیت‌های قرآنی

امروزه، در میهن اسلامی، رونق فعالیت‌های قرآنی را می توان مشاهده کرد. رواج این گونه فعالیت‌ها، در کشور شیعی ایران، تأثیری مضاعف دارد. گسترش ارتباط با کتاب وحی در ابعاد گونه‌گون آن، موجب شده است که ایران شیعی و تشیع، اتهام قرنهای متوالی را در دوری از قرآن به کنار نهد و به جهان اسلامی بنمایاند که شیعیان ایرانی، در دلدادگی به «عروه الوثقا»ی الهی پشتاز و پیشگامند.

آنان که از موج تهاجم اهل غرض مطلعند، به خوبی می دانند که چگونه مفسران و مغرضان، سالها و قرن‌ها کوشیده‌اند تا این شایعه تلخ را، در اذهان مسلمانان بگنجانند که شیعه با قرآن پیوندی ندارد، بدان بی اعتقاد است و دیگر تیرهای زهرآگین. اینک فضای قرآنی که در کشور انقلاب رخ داده، خود روز به روز موج شایعات مهاجم را می شکند و ابرهای غفلت‌زا را به کنار می نهد، آفتاب حقیقت را بر ساده‌دلان ناآگاه می نمایاند و مفسده جویان را رسوا می سازد. به ویژه در این میان، بر خود فرض

می‌داند که از بذل توجه مقام معظم رهبری یادآرد و حضور ایشان را در مجالس انس و تدریس قرآن و نیز سهم حضرتش را در اشاعه روح و فضای قرآنی در کشور، شکر گزارد. در یک جمع بندی کوتاه و مختصر، می‌توان محورهای زیر را، که نموده‌هایی از گستره فضای قرآنی پس از انقلاب است، یادآورد:

۱. حفظ و قراءت: گسترش محافل قراءت، مقامهای بین‌المللی قاریان قرآنی، موج روزافزون حافظان قرآن به ویژه در میان نسل نوحاسته انقلاب و ... تماماً نشانگر اقبال به قرآن است. این شیفتگی، رو به تزاید می‌نماید و جمع کاروان قرآنی همبسته تر و پرشکوه‌تر، ره می‌پوید و امید می‌رود که جبین میهن اسلامی را به جمال قرآن، چنان بیاراید که طاعنان نتوانند لب بگشایند و تشیع مظلوم را، به صدها اتهام بیالیند.

۲. تأسیس مراکز قرآنی: در کشور، مراکز مختلفی پدید آمدند که یا به گونه ویژه به کار تحقیق و فعالیت قرآنی می‌پردازند و یا فعالیتهای قرآنی را در اهداف جدی خویش قرار داده‌اند. این مراکز، که به واسطه کثرت و تنوع آن، یادکرد آن به سادگی ممکن نیست، تا حدودی توانسته‌اند کم‌کاریها و تسامحهای گذشته را در مورد «قرآن» جبران کنند و آینده‌ای روشن را، فرادید نهند.

۳. تألیفات و مقالات قرآنی: صدها تألیف و رساله قرآنی در این ایام، نگاشته شده‌اند و نشر یافته‌اند. شاید در چندی و چگونگی آن، نقدهایی هم باشد، اما در مجموع این موج متزاید، می‌تواند این امید را برآورد که تأملات قرآنی در کشور، راه دریافت اسرار کتاب حق را باز کند و زمینه معرفت را برای مشتاقان بگشاید. تهیه و تنظیم موسوعه‌های قرآنی، تحقیق منابع کهن تفسیر و علوم قرآن، پژوهشهای آماری، مطالعات ویژه قرآنی و ... در این زمره‌اند. دستاوردهایی که هنوز از نتایج سحرند و در آینده، خود را بیش از گذشته، خواهند نمایاند.

۴. ترجمه‌های قرآن: ترجمه و بازگردان قرآن به زبان پارسی، سابقه‌ای کهن دارد و آشنایان به تاریخ فرهنگ ایران، با آن ترجمه‌ها و چگونگی آن آشنایند. در دوره معاصر، ترجمه‌هایی به زبان فارسی ره یافتند؛ از جمله، ترجمه‌های الهی قمشه‌ای، معزی و پاینده، شهرت بیشتری دارند. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، ترجمه‌های نوی، به بازار پژوهش و نشر عرضه شده‌اند و برخی دیگر، در حال تحقیق و نشرند. این مجموعه در کمیت و کیفیت، تحوّل را در عرصه «ترجمه قرآن» سامان داده‌اند. علی‌رغم چند و چونی که منتقدان در ترجمه‌های نشر یافته داشته و دارند، اما از این واقعیت نمی‌توان چشم پوشید که ترجمه‌های نو در جهت انتقال معارف قرآنی به زبان پارسی، و

اعتلای معرفت جامعه در مورد قرآن و نیز غنای بیشتر زبان فارسی در بازفهمی کلام وحی، گامی بلند و درخور توجه هستند. همچنین نقدها و پاسخها در مورد ترجمه‌ها نیز، قدمی مثبت در جهت تبادل و تضارب آراء در فهم و بازخوانی پیام قرآن بوده‌اند.

موج ترجمه در کشور و نیز پیامدهای آن در نقد و پاسخ، بی‌تردید رویدادی مبارک و از خاطر نابردنی است. این موج، اگر ره به بیراهه نبرد و همچنان در اختیار ناخدایان آشنا قرار گیرد، می‌تواند صفحه‌ای زرین در تاریخ ادب پارسی و فرهنگ قرآنی بازگشاید و آیندگان را، به این فصل تابناک تاریخ کشور شاکر سازد.

۵. برنامه‌های کامپیوتری: بیش از بیست سال است که اولین اخبار مربوط به فعالیتهای قرآن‌شناسی از طریق کامپیوتر مطرح گردیده، «رشاد خلیفه» نظریات خود را در مورد نظم آماری حروف قرآن منتشر ساخت. «عبدالرزاق نوفل» کتابی تحت عنوان «اعجاز عددی قرآن» نگاشت. در ایران نیز تأملاتی آغاز گردید.

در سالیان اخیر در کشورمان، «مطالعات کامپیوتری» رونق مضاعف یافته‌اند. مراکز متعدد پژوهشی - کامپیوتری، در زمینه قرآن، به تحقیق رو آورده‌اند و نتایج قابل توجه را به قرآن پژوهان عرضه کرده‌اند. نرم افزارهای متعدد چون: تبیان، کوثر، نور، قدر، و ... به بازار محصولات کامپیوتری ره یافته‌اند و این، خود مقدمه راهی بلند و ارجمند است. ترکیب معارف بی‌پایان قرآنی با قابلیت پردازش و ذخیره کامپیوتر، می‌تواند دستاوردی مبارک را نوید دهند. پژوهندگان قرآنی مراکز کامپیوتری، گامهای اولیه را به نیکی برداشته‌اند، امید می‌رود که بر این شالوده، بنای رفیع و ارجمندی بنیان نهند و آوازه‌ای جاودان و سترگ از ایران اسلامی برای جهان اسلام و تاریخ، باقی بگذارند.

۶. نشریات قرآنی: مجلات و روزنامه‌های کشور، به قرآن و مطالعات قرآنی، بذل توجه کرده‌اند. در بسیاری از نشریات، صفحه و یا فصل مستقل، در اختیار «قرآن پژوهی» قرار گرفته است و نسل مخاطب را به درک و پژوهش در معارف قرآن، فرامی‌خوانند. همچنین در سالیان اخیر، چند نشریه قرآنی پای به میدان تحقیق نهاده‌اند. این نشریات در قلمروهای مختلف، حضور یافته‌اند و ایفای تکلیف کرده‌اند.

***

محورهای فوق، گوشه‌هایی از فعالیتهای قرآنی‌اند. این مجموعه، به خوبی می‌نمایاند که انقلاب اسلامی در قرآن پژوهی و گستره فضای قرآنی، گامهای بلند و ارجمندی برداشته است. البته هنوز راه‌نارفته، بسیار است. در هر یک از محورهای یادشده کارهای ناشده بسیارند. تساهل و تسامحهای گذشته در مورد قرآن، چنان بوده است که این تلاشها - با تمام عظمت - حقیق و خرد می‌نماید. به این

نکته، ابعاد ناپیدا و ژرف قرآن را بیفزایید که تمامی کند و کاوهای انسانی در حوزه آن، تنها و تنها غوطه‌وری کودکانه در اقیانوس قرآن است و بس!

از این روی، گمان نرود که کارهای انجام شده، مَهر پایان است و مسؤلیت، به انجام رسیده است؛ بلکه فرادید، راهی دراز و صعب است که پژوهشگران را فرامی‌خواند و همت روزافزون را، طلب می‌کند.

دفتر تبلیغات و قرآن

دفتر تبلیغات اسلامی، از جمله مراکزی است که سالیان سال در «قرآن پژوهی» فعالیت داشته و دارد. تأسیس مرکز مستقل با عنوان «مرکز فرهنگ و معارف قرآن» از نمودهای اهتمام این نهاد به فعالیت‌های قرآنی است. پژوهشگران مرکز فرهنگ و معارف قرآن، تاکنون تلاش‌های متعددی را، انجام داده‌اند و به جامعه فرهنگی کشور عرضه کرده‌اند. همچنین تلاش‌هایی دیگر در کار است که به مرور خود را می‌نمایاند.

از جمله تحقیقات و پژوهش‌های مرکز، موارد زیر را می‌توان برشمرد:

۱. تکمیل و عرضه «تفسیر راهنما»: حدود سالهای ۱۳۵۰ به بعد، جناب حجت الاسلام و المسلمین هاشمی رفسنجانی در دوران زندان، با مطالعه‌ای گسترده روی قرآن، مجموعه‌ای با ۳۰۰۰ عنوان موضوعی فراهم آوردند که در ۲۲ دفتر دویست برگ به صورت فیش به یادگار مانده است. آقای هاشمی رفسنجانی پس از شرحی از مقدمات کار، برنامه روزانه خود را در زندان چنین یادآوری کرده‌اند:

«بعد از نماز صبح - که معمولاً پس از طلوع فجر بود - مشغول می‌شدم و تا نزدیک ظهر فقط به این کار می‌پرداختم. فقط برای صرف صبحانه و ورزش مختصر صبحگاهی و انجام نیازهای ضروری از کارم منفک می‌شدم (به جز روزهایی که مسؤول کار زندان بودم که نظافت و ظرفشویی و سایر کارها وقت می‌گرفت و در وقت دیگر جبران می‌کردم). همه می‌دانستند که در این ساعات، نباید مرا به کار دیگری مشغول کنند. گاهی هم برای فهم مطلب، نیاز به مذاکره و مباحثه با دیگران پیش می‌آمد که بحمدالله از این جهت در محیط زندان، دستان پر بود.»

تلاش حضرت ایشان در آن روزگاران، بنیادی اساسی و جدی بود. اشتغالات ایام انقلاب و پس از آن، بدیشان مجال آن را نمی‌داد تا کار انجام گرفته را، سامان نهایی بخشند. از این روی، در سال ۱۳۶۶ واحد فرهنگ و معارف قرآن دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم، تأسیس شد تا با پذیرفتن تکمیل طرح، پروژه‌های تکمیلی را نیز در مطالعات قرآنی، پیگیری کند و به انجام رساند. از همان سال، گروه‌های پژوهشی شکل گرفتند و با مراجعه به تفاسیر گوناگون - که در اختیار آقای هاشمی رفسنجانی نبودند - و نیز برداشتهای جدید، کار را تکمیل کنند. از این مجموعه با عنوان «تفسیر

راهنما» تاکنون ۳ جلد آن نشر یافته است و مجلدات بعدی در آینده نزدیک، نشر خواهند یافت. ضمناً یادکردنی می‌نماید که مجموعه برداشتهای جناب آقای هاشمی رفسنجانی، در نرم‌افزار «تبیان ۳» در اختیار دانش‌پژوهان قرآنی قرار گرفته است و با تکمیل و اتمام تفسیر راهنما، کار کامپیوتری آن نیز انجام، و به محافل قرآن‌پژوه، عرضه خواهد گشت.

۲. فرهنگ موضوعی تفاسیر: تفاسیر، یکی از منابع اصلی قرآن‌پژوهی است. متأسفانه، بخش عظیمی از این مجموعه، حتی فاقد فهرستهای فنی هستند. از این روی، دانش‌پژوه قرآنی در این فراخوانی ناپیدا، از مقصود بازمی‌ماند یا فرصت و زمان فراوان از او می‌رباید و به خستگی و اتلاف وقت می‌انجامد.

نکات فوق، موجب شد که طرح فرهنگ موضوعی تفاسیر پی‌ریزی شود. تاکنون بیش از پنجاه تفسیر، موضوع نگاری شده‌اند و همراه با کنترل و نمایه‌سازی، کار آماده‌سازی آن انجام می‌گیرد و در آینده‌ای نزدیک، اولین مجموعه نرم‌افزاری آن، عرضه خواهد گشت.

۳. تهیه و موضوع نگاری مدارک غیرتفسیری: بانک اطلاعاتی قرآن، نیازمند به جمع‌آوری و موضوع نگاری مدارک غیرتفسیری (کتابهای قرآنی، مقالات و ...) است تا محقق قرآنی، بتواند به سهولت منابع را دریابد و ره پژوهش را بی‌یابد. در این مسیر، کتابخانه غنی مرکز فرهنگ قرآن شکل گرفت و کار موضوع نگاری آن در حال انجام است. همچنین کار جمع‌آوری مقالات قرآنی و موضوع نگاری آن، مدتی است که آغاز گردیده، امید می‌رود با گردآوری این مجموعه اطلاعات قرآنی، پژوهشها و مطالعات قرآنی، سرعت و اتقان لازم را بیابند.

۴. پروژه‌های تک نگاری قرآنی: تاکنون برخی از تألیفات مستقل قرآنی از سوی مرکز نشر یافته‌اند و یا در حال انتشارند. از جمله: معجم الدراسات القرآنیه، تفسیر شیخ مفید و ... مجموعه فوق، نگاهی سریع به برنامه‌های «مرکز فرهنگ و معارف قرآن» بود. در فرصتهای آینده، به تفصیل از پروژه‌های گذشته و جاری و آینده آن، سخن خواهیم گفت و اطلاعات تفصیلی و مناسب را، عرضه خواهیم داشت.

اهداف انتشار

نشریه حاضر، مجموعه تلاش پژوهشگران قرآنی است که در کار «تفسیر راهنما»، فرهنگ موضوعی تفاسیر، تهیه مدارک قرآنی غیرتفسیری و ... با مرکز فرهنگ و معارف قرآن، همکاری و همراهی داشته‌اند. با رو به اتمام نهادن برخی از پروژه‌های یادشده، به کارگیری استعدادهای رشدیافته و توانهای تجربه شده، در انتشار «نشریه‌ای قرآنی» ضروری و بایسته نمود.

دفتر تبلیغات اسلامی خراسان، بخش فرهنگ و معارف قرآن، این مهم را برعهده گرفت. پژوهشگران این بخش، از سالیان گذشته در خدمت تحقیقات قرآنی قرار داشته و همان گونه که اشاره شد، در پروژه‌های مرکز، همکاری کرده‌اند. از همان ابتدا، بر محورهای زیر تأکید شد:

۱. هویت پژوهشی نشریه: باتوجه به روند رو به گسترش مطالعات قرآنی، مؤکداً این نکته در نظر بود و هست که در این مجموعه، به کاری روزمره و صوری بسنده نشود، بلکه تتبع و تحقیق گسترده و قابل توجه، صورت پذیرد تا به عنوان منبع تحقیقی در خدمت پژوهشگران معارف قرآنی قرار گیرد. این مهم، همواره موردنظر بوده است. البته خوانندگان، قضاوت نهایی را خواهند داشت، اما اجمالاً این نکته را یادآور می‌شویم که در هر موضوع و مقاله مطرح شده، سعی شده است تا اجتهاد به معنای «تلاش گسترده» صورت پذیرد و از تساهل و تسامح، در حد امکان، خودداری شود.

۲. اتکا به استعداد ذخیره حوزویان: در این مجموعه، خواهیم کوشید استعدادهای نهفته حوزه را در عرصه قرآن نشان دهیم. همچنین مجالی برای چنان استعدادهای و توانها پدید آوریم تا حاصل پژوهشهای خود را عرضه کنند و باور دارند که صحیفه گشوده حاضر، عرصه‌ای است که می‌تواند با آن ارتباط برقرار کنند و دستاوردهای محققانه و منتبعانه خود را، به مخاطبان قرآن جوی، ارائه کنند و با نشریه قرآنی خود، ارتباطی متقابل برقرار سازند.

۳. پرهیز از کارهای تکراری و مشابه: نشریه، خواهد کوشید تا در حضيض دوباره کاری‌ها سقوط نکند و تلاش خواهد کرد تا فاصله خود را با نشریات مشابه، حفظ کند. از این روی، چون در قلمرو اطلاع‌رسانی، مطالب عمومی و نیمه تخصصی قرآنی و ... برخی از مجلات، میدان حضور دارند، این مجموعه تلاش خواهد کرد که حجم مطالب خود را در این زمینه‌ها، به حداقل رساند و عمدتاً در سطح نشریه‌ای پژوهشی و تخصصی قرآنی عمل کند.

۴. نوگرایی و تحول‌آفرینی: سامان‌دهندگان این نشریه، تلاش خواهند داشت تا نگاهی نو را، پیگیری کنند. یا به موضوعی کهن، نگاهی نو بیفکنند و یا در موضوعی نو، نظاره‌ای داشته باشند و در هر دو حالت، برای خواننده این احساس را پدید آورند که گامی در موضوعات و علوم قرآنی، پیش نهاده‌اند. خواهیم کوشید به این هدف، پایبندی نشان دهیم و در همین فرصت، از خوانندگان شیفته قرآنی، تمنای آن داریم که در ارائه موضوعات و راههای نو، به یاریمان بشتابند و با آرا و انظار خویش، این راه صعب را هموار سازند.

نشریه «پژوهشهای قرآنی» با تأکید بر اهداف و محورهای یادشده، بنیاد کار را پی‌ریزی کرده است و در موضوعات زیر، گام خواهد نهاد:

۱. مباحث علوم قرآن: در قلمرو علوم قرآن، گرچه کتابها و رساله‌های فراوان نوشته شده‌اند، و ظاهراً حجم وسیعی از اطلاعات و مطالعات قرآنی را تشکیل می‌دهند، اما می‌توان این دعوی را داشت که غالب این نوشته‌ها، در سطح و حدّ نگاهشده‌های پیشینیان عرضه شده‌اند. افزوده‌هایی اندک و تحشیه‌هایی خُرد که شاید نتواند گامی را فرادید نهد و یا دستاوردی جدید را برای خواننده خویشت، به ارمغان آورد.

همچنین در قلمرو «علوم قرآن»، موضوعات و محورهای نو رخ نموده‌اند؛ موضوعاتی که در گذشته، دیرینه نداشته‌اند و اینک از موضوعات اساسی و جدی روزگار ما شده‌اند. دست‌اندرکاران این نشریه خواهند کوشید در موضوعات «علوم قرآن» از تکرار گذشته‌ها فاصله گیرند و با تکیه به ذخایر کهن، به نتایج جدید و یا جمع‌بندی نو، دست یابند و گامی در پیشرفت دانشهای قرآنی بردارند. به عنوان نمونه در اولین سال نشریه، دو موضوع «اسباب نزول» و «قرآن و فقه» برگزیده شده‌اند و موضوعات متعدد در محور هر یک، تعیین و تحقیق گردیده‌اند. اولین موضوع، گرچه سابقه‌ای دیرینه دارد، اما با مطالعه این مجموعه، می‌توان این دعوی را پذیرفت که با کتابها و رساله‌های متعارف در دانش اسباب نزول، فاصله‌ای متمایز یافته است. محور دوم، «قرآن و فقه»، از سلسله مباحث ارتباط دانشهای شرعی است که در فهم دیگری دخالت پیدا می‌کند و بر افق دید و تحلیل می‌افزاید و ...؛ موضوعی نو، که کاری پر دامنه را برمی‌تابد.

۲. موضوعات قرآنی: قرآن، اقیانوس بیکران معانی و راهنمای زندگی و عمل است. در هر عصر و قرن، نگاهی تازه می‌تواند دستاورد نوی را نیز به ارمغان آورد. با این باور، مسلماً راه تحقیق و کاوش در «قرآن» مفتوح است و تا انتهای حیات بشری در کره خاکی از انی گنج معانی، درّ و گهر برخوردار خواهد خواست.

اطمینان به حقیقت فوق، معتقدان وحی و کتاب الهی را، بر آن وامی‌دارد که در تلاش برای فهم موضوعات قرآنی برآیند و با ارتباط با کتابنامه وحی، تعالی وجودی خود را به دست آرند. امروزه، صدها موضوع کهن، طرح مجدد یافته‌اند. همچنین دهها و صدها موضوع نو رخ نموده‌اند. این دامنه وسیع، این مجال را پدید می‌آورد که محققان ره تحقیق و کنکاش برگیرند و از قرآن، راه اندیشه و عمل را جستجو کنند.

اکنون موضوعاتی چون: نظام حکومت، حقوق زن، اقتصاد و روابط اقتصادی، روابط اجتماعی، فلسفه تاریخ، حقوق انسان و دهها موضوع دیگر، مقولاتی هستند که نگاه نو را برمی‌تابند؛ نظاره‌ای که بتواند میان قرآن و عینیت ارتباط بخشد و رابطه وثیق دین و زندگی را، بنمایاند.

۳. متدها و روشهای فهم: در دوره معاصر، شأن و مکانیت «روش‌شناسی» بیش از پیش نمایان است. تکامل و اعتلای دانشها، تنها در پرتو میزان و کمیت تحقیق و محققان برآورد نمی‌شود، بلکه این روشها و شیوه‌هاست که سرعت و تکامل علوم را رقم می‌زنند. این دعوی که عصر جدید، دوره انقلاب متدها و روشهاست ادعایی گزاف نمی‌نماید. در تمامی قلمروها اعم از علوم تجربی، ریاضی، تکنولوژی و فنون، هنر و ... صدق این مدعا رؤیت می‌گردد.

با این توج، بایستی بازنگری مجدد به شیوه‌های برداشت و فهم قرآنی داشت. این بازنگری، ضرورتاً به معنای تغییر همه جانبه نبوده و نیست، بلکه دفاع از این واقعیت است که فهم قرآن چون دیگر دانشهای بشری، می‌تواند با روشهای جدید، بیامیزد و از صحت و اتقان مضاعفی برخوردار گردد.

با این تلقی، در این نشریه خواهیم کوشید برای ارائه متدها و شیوه‌های نو و طرح نقادانه شیوه‌های کهن، میدان عرضه و ظهور، پدید آید تا پژوهشگران قرآنی، با انتقال دیدگاهها و تجارب خویش و اطلاع از دیگر تجربیات، راه اعتلای معرفت قرآنی را بازگشایند.

۴. شیوه‌های ارائه و انتقال: مفاهیم و مقولات قرآنی، در امتداد ۱۴ قرن حضور کتاب وحی، به گونه‌های مختلف عرضه و ارائه گردیده‌اند و جان‌آشنایان صحیفه الهی، از راههای گوناگون، به شعاع وحی راه یافته‌اند.

با تحلیل و تدقیق شیوه‌های ارائه، درمی‌یابیم که روشها، یک گونه اعمال نشده‌اند و تحول و تکامل آنها، اندک نبوده‌اند. به عنوان نمونه، در «ترجمه قرآن» - به عنوان یکی از راههای ارائه مفاهیم وحی - از دیرزمان تا کنون، این پرسش مطرح بوده که آیا ترجمه، روشی مجاز است و یا خیر؟ و در فرض جواز، با چه حدود و قیودی مواجه است؟

این چند و چونی تنها در مقوله «ترجمه» مطرح نیست، می‌توان روا دانست که شیوه‌های موجود، با انجام اصلاحات و نقادیها، به روشهای مؤثرتر مبدل گردد. همچنین شیوه‌ها و روشهای جدیدی به دست آید. بر قرآن‌پژوهان است که علاوه بر تأمل در ظرافتها و ژرفای معارف قرآنی، در شیوه‌های انتقال نیز بیندیشند و عرضه مؤثرتر و کارآتر آن را، جستجو کنند و این نشریه، تلاش خواهد داشت تا بستری برای این تأملات، پدید آید و راه تعاطی و تضارب آراء اندیشه‌وران و محققان را بجوید.

۵. قرآن و حوزه: نشریه حاضر، خود را فرزند «حوزه» می‌داند. به آوازه و عزت آن می‌اندیشد و اعتلای آن را، آرمان خود می‌شناسد. از دیرباز، مصلحان حوزه، این نقیصه را یادآور شده‌اند که قرآن در حوزه‌ها، جایگاه و مکانیت خویش را نیافته است. از این درد، امام راحل و مقام معظم رهبری، و دیگر مصلحان، بارها و بارها یاد کرده‌اند و رفع این نقیصه را، از مسؤولان و دست‌اندرکاران حوزه، خواسته‌اند.

سوگمندان، بایستی اظهار داشت که این معضل هنوز پابرجاست. نظام آموزشی حوزه، با «قرآن» الفت مناسب نیافته و پیوندی درخور، با آن پیدا نکرده است. هنوز دانش و فضیلت، در توغل در فقه و اصول، شناخته می‌شود و تأمل و تفکر در قرآن و دانشهای وابسته آن، جدی گرفته نمی‌شود. این نشریه، به سهم خود، خواهید کوشید تا نوای قرآنی در فضای حوزوی طنین بیفکند و تعلق به قرآن، در صدر دانشهای حوزوی بنشیند.

شیوه اجرا

این مجموعه، همان گونه که اشارت شد، حاصل کار دانش پژوهان قرآنی است که سالیانی چند، از فیض حضور قرآن برخوردار بوده‌اند و اینک در گام جدید، به نشر این مجموعه، اقدام ورزیده‌اند و صد البته با تمامی صاحب نظران و شیفتگان مفاهیم و موضوعات قرآنی، ره ارتباط می‌جویند و از آن بزرگواران، عنایت و همدلی را می‌طلبند.

در هر شماره، چونان شماره حاضر، فصل ویژه‌ای به موضوع خاص، اختصاص خواهد یافت تا ابعاد گوناگون یک مقوله قرآنی (در محورهای یادشده در فصل پیشین)، جایگاه خویش را بیابد و برای مخاطب، حالت اقناع و ارضا را پیدا کند و بتواند منبعی مستقل و مرجعی مورد اعتماد، در آن موضوع به حساب آید. و اینک در این شماره و شماره آینده، به بحث اسباب نزول خواهیم پرداخت. رابطه اسباب نزول و دانش تفسیر، بی‌نیاز از توضیح می‌نماید. غالب آشنایان معارف قرآنی، دانش اسباب نزول را در کنار علوم چون صرف، نحو، علوم بلاغی و ... قرار داده‌اند و آن را برای مفسر، جزو ضروریات تلقی کرده‌اند.

در این مجموعه، علاوه بر انتقال اطلاعات کهن، موضوعات و نگاههای نوی تعقیب شده است که دانش پژوه قرآنی، آن را درخواهد یافت.

در شماره‌های آینده، موضوعاتی چون: قرآن و فقه، اهل بیت و تفسیر، برگزیده شده‌اند، که امید می‌رود چندین شماره را به خود اختصاص دهد.

بخش دیگر از نشریه، پژوهشهای آزاد قرآنی را دربر خواهد داشت و بدون تقید به موضوع ویژه، مقالات پژوهشی را عرضه خواهد کرد. این بخش، علاوه بر انتقال تحقیقات و مطالعات قرآنی، راهی برای ارتباط میان نشریه و مخاطبان خواهد بود. محققان و شیفتگان مباحث قرآنی در موضوعات مورد علاقه خویش، می‌توانند با این نشریه ارتباط برقرار کنند و دستاورد کاوش خویش را، در معرض دید دانش پژوهان قرار دهند.

ختم کلام

در پایان نامه سخن نخست، تأکید می‌کنیم که این مجموعه، تلاشی در برخورداری از مائده فیض قرآنی است. قلت توان را، گستره سفره الهی می‌پوشاند و ارج عطیه، چندان می‌نماید که ضعف و فتور خویش به چشم نمی‌آید.

همچنین از شیفتگان مخلص قرآن، می‌طلبید که همیاری نشان دهند و در تحقق اهداف و آمال، پشوانه‌ای همدل برای جمع حاضر باشند. این همیاری، از وجوه متعدد، منظور است؛ از نقد و انتقاد عالمانه تا تحقیق و پژوهش نو در موضوعات و مقولات قرآنی.

و در نهایت، بدان امید که این گام مقبول افتد و راهی به معارف قرآنی بازگشاید.

و علیه المستعان

آشنایی با
دانش اسباب نزول
محمد بهرامی - سیدابراهیم سجّادی
بخش اول